

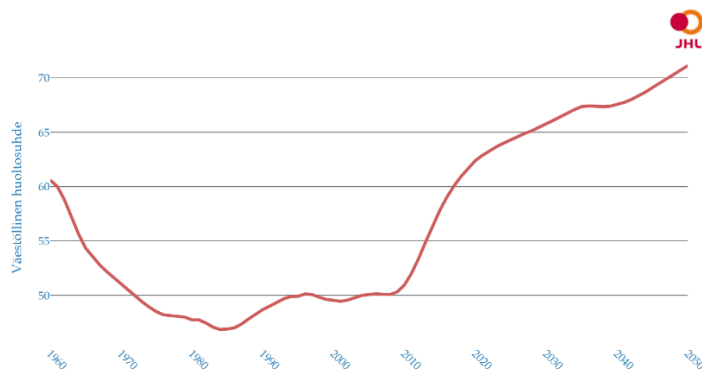
Eduskunta Hallintovaliokunta

Asia: JHL ry:n lausunto hallintovaliokunnalle asiasta HE 146/2021 vp

Yleistä

Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2022 on Julkisten- ja hyvinvointialojen liiton (JHL) näkemyksen mukaan pääosin myönteinen kokonaisuus. Talouskasvun vahvistaminen työperäistä maahanmuuttoa edistämällä sekä muilla työllisyystoimilla ovat tärkeitä elementtejä taloudellisen vakauden pitkän aikavälin näkymien turvaamiseksi.

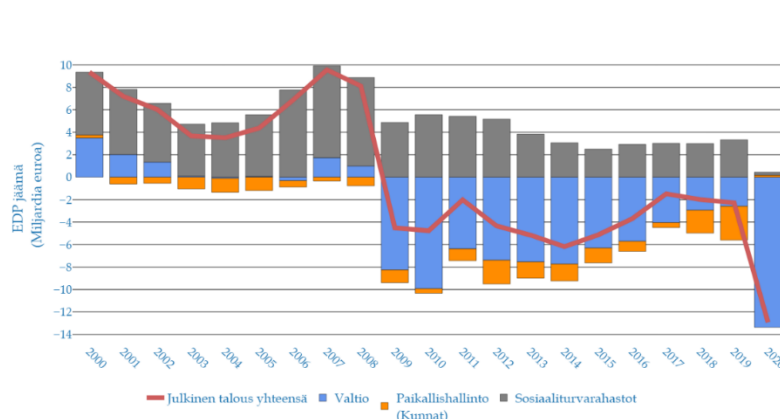
Ilmastonmuutoksen torjuntaan liittyviä toimenpiteitä on esitelty kiitettävästi talousarvioesityksessä, mitä JHL pitää erittäin myönteisenä. Veropohjan tiivistämiseen ja valtion tulopuolta vahvistavien veropäätösten tekeminen jäivät talousarvioesityksessä verrattain heikoksi. JHL katsoo, että julkisen talouden kroonisen alijäämän kattamiseen tarvitaan työllisyysasteen noston lisäksi myös tulopuolta vahvistavia veroratkaisuja.

Työperäisen maahanmuuton edistäminen on tärkeää, sillä Suomen väestöllinen huoltosuhde heikkenee oleellisesti tulevaisuudessa (kuvio). Työperäisen maahanmuuton kasvattaminen ei kuitenkaan saa tapahtua työehtoja heikentävästi.

Keväällä hallitus sitoutui veroratkaisuun, jonka avulla vahvistettaisiin julkista taloutta jopa **150 miljoonalla eurolla**.

Talousarvioesityksen verokokonaisuus ei saavuttanut sille asetettuja tavoitteita, minkä vuoksi JHL suosittelee verokokonaisuuden nostamista esille lähitulevaisuudessa. Talouden suhdannekehitys on Suomessa myönteistä, minkä vuoksi veropohjan tiivistäminen olisi perusteltua. Suomen julkinen talous on ollut alijäämäinen vuodesta 2009 lähtien (kuvio), minkä vuoksi verotulojen lisääminen olisi tarpeellista. Lisäksi JHL kiinnittää huomiota siihen, että julkinen talous tulee olemaan vuonna 2022 edelleen todennäköisesti huomattavasti alijäämäinen, jonka vuoksi tasapainottaminen muun muassa verotuksen avulla olisi suotavaa.

Ruokaviraston määrärahat

JHL on huolissaan ruokaviraston budjetoinnista ja sen aiheuttamista paineista viraston toimintaan. Ruokaviraston toimintamenoihin on myönnetty nettomäärärahaa hieman yli 77 miljoonaa euroa¹ vuodelle 2022.

Etenkin ilmastonmuutoksen aiheuttamien riskien vuoksi maa- ja metsätalouden tuotantopanosten turvallisuus, eläinten hyvinvointi sekä kasvinterveyden edistäminen, valvonta ja tutkimus ovat kokonaisuuksia, joiden rahoitus tulisi olla kestävällä pohjalla.

JHL:n saamien tietojen mukaan Ruokaviraston tarjoamia palveluja alihinnoitellaan, minkä seurauksena viraston toimintatuotot jäävät pieniksi. Useat uudistukset sekä kehittämistoimet ovat kasvattaneet Ruokaviraston menoja muun muassa käytetyn työajan osalta. Kehittämistoimenpiteiden seurauksena palvelutaso on kasvanut virastossa, mutta palvelutason nousu ei ole heijastunut viraston palveluhintoihin täysin, minkä seurauksena viraston tulopuoli ei ole vahvistunut siinä määrin, mitä sen olisi kuulunut.

Ruokavirasto tuottaa järjestelmiä ja palveluilta valvontaketjuille, joista ei saada tuloutettua kustannuksia vastaavia tulovirtoja. Esimerkiksi lihan tarkastustoiminta on sellaista palvelua, jota käytännössä tuetaan viraston määrärahoilla, koska maksut eivät nykyisellään vastaa kustannuksia. Virastoilta edellytetään tietyiltä osin kustannusvastaavuutta, johon ei kuitenkaan aina päästä. Jos kustannusvastaavuus ei toteudu virastotasolla, tulisi tämä huomioida virastojen nettobudjetoinnissa.

Julkisen sektorin tehostamispaineet saattavat ajaa useat virastot rahoitusasemallisesti ahtaalle. Ongelma ei kosketa vain Ruokavirastoa. JHL vaatii, että talousarviossa kiinnitetään huomiota virastotason rahoituksen riittävyyteen.

Poliisin määrärahat

Poliisin arvion mukaan kulut ovat vuonna 2021 838 miljoonaa euroa ja ensivuoden hallituksen esityksessä vuoden 2022 talousarvioksi poliisin rahoitusta on myönnetty vain 807,9 miljoonan euron edestä. Talousarvioesityksen vuoksi poliisi on päätyntä yhteistoimintaneuvotteluihin, jonka seurauksena henkilöstömäärä saattaa laskea vuonna 2022 jopa 200–250 henkilötyövuoden verran.

Toisaalta syksyn 2021 lisätalousarvioesityksessä ollaan todennäköisesti lisäämässä poliisin määrärahoja 30 miljoonalla eurolla, minkä vuoksi poliisin ei tarvitsisi ryhtyä yhteistoimintaneuvotteluihin. JHL pitää poliisien määrärahojen lisäämistä erittäin kannatettavana uusien ja lisääntyvien turvallisuusuhkien, kuten kyberrikollisuuden ja ääriliikkeiden torjunnan vuoksi.

Julkisuudessa on esitetty huolta poliisin määrärahojen käytöstä, jonka vuoksi määrärahojen käyttöä selvitetään ulkoisten toimijoiden avulla. JHL pitää selvitystyötä kannatettavana, sillä tulosten avulla voidaan todennäköisesti hellittää poliittista painetta poliisin määrärahojen supistamiselta ja lisätä luottamusta äärimmäisen tärkeään instituutioon. Lisäksi JHL haluaa nostaa esille poliisin pidemmän aikavälin rahoituksen. Poliisin toimintaan tulisi varata rahoitusta siten, että se turvaisi poliisin strategiaa pidemmällä aikavälillä. Nykyisellään poliisin rahoituksen epävarmuus saattaa vaikuttaa pitkäkestoisten hankkeiden suunnitteluun ja toteutukseen.

¹ Bruttomenot (106,5) – Bruttotulot (29,3) = Nettobudjetti (77,2)

Työvoiman saatavuus ja työperäinen maahanmuutto

Suomen hyvinvoinnin kasvaa, kun talouden tuotantopanoksia, kuten työvoimaa ja pääomaa hyödynnetään mahdollisimman laajasti ja tehokkaasti. Käytännössä työllisyyden ja investointiasteen tulee olla korkealla tasolla.

Nykytilassa Suomen työllisyyden ja mahdollisesti myös talouskasvun pullonkaulaksi saattavat muodostua työvoiman saatavuusongelmat. JHL pitää tarkoituksenmukaisena, että työperäisen maahanmuuton lisäämisellä tavoitellaan työmarkkinoiden kohtaannon parantamista.

Talousarvioesityksessä ehdotetaan 5,5 miljoonan euron lisäystä maahanmuuttoviraston henkilöstöresurssien turvaamiseen työperäisen maahanmuuton edistämiseksi. Lisäksi ehdotetaan 7,8 miljoonaa euroa elpymis- ja palautumissuunnitelman rahoitusta digitaalisen infrastruktuurin kehittämiseen. JHL katsoo, että resurssien lisäys on perusteltua nykytilassa. Rahoituksen riittävyyttä on kuitenkin seurattava tarkoin ja rahoituksen lisäyksestä on tehtävä pitkäkestoista, jotta palvelutehokkuutta ja prosesseja kyetään parantamaan pitkäjänteisesti.

Maahanmuuton oleskelulupaprosesseja on parannettava systemaattisesti, jotta nykyisellä prosessirakenteella kyetään vastaamaan kasvaneeseen työperäisen maahanmuuton tarpeeseen. Pidemmällä aikavälillä myös prosesseja ja sääntöjä on todennäköisesti pohdittava uudelleen.

Työperäinen maahanmuuton lisäksi on kiinnitettävä huomiota työvoimapula-ammattien työehtoihin. Etenkin julkisen sektorin ammattien osalta työvoimapula johtuu osittain siitä, että työehdot² koetaan heikoiksi suhteutettuna työn vaativuuteen. Työehtojen kehittäminen on pääosin työmarkkinajärjestöjen vastuulla, mutta tosiasiassa resurssit julkisen sektorin työnantajille tulevat pääosin julkisista varoista. JHL katsoo, että työvoiman saatavuuden turvaamiseksi pidemmällä aikavälillä tulisi kiinnittää huomiota nykyistä enemmän siihen, millä ehdoilla julkisen sektorin työpaikkoja kyetään tarjoamaan.

JHL pitää työperäisen maahanmuuton lisäämistä pääosin kannatettavana, mutta sen lisääminen ei saa heikentää yleisiä työehtoja Suomessa. JHL edustaa työmarkkinoilla lukuisia ammatteja, joista on Työ- ja elinkeinoministeriön ammattibarometrin³ mukaan huutava pula. JHL katsoo, että yksi tärkeä toimenpide työvoiman saatavuuden varmistamiselle on allokoida resursseja tarpeeksi, jotta työehtoja kehittämällä työn tarjontaa voitaisiin lisätä.

Lopuksi JHL haluaa huomauttaa, että työmarkkinoilla vallitseva työvoimapulan luonne saattaa erota huomattavasti sektoreiden ja ammattien välillä, jonka vuoksi myös keinot työvoimapulan helpottamiseksi eroavat.

² Palkka, työajat, edut jne.

³ <https://tem.fi/ammattibarometri>

Kuntatalous

Kuntatalouden tila vuonna 2020 ja 2021 on ollut poikkeuksellisen hyvä, johtuen valtion jakamista koronatuista. Vuoden 2022 osalta kuntataloudessa on paluu normaaliin alijäämäiseen todellisuuteen.

Kuntien talous on riippuvainen paljolti valtion tekemistä päätöksistä ja yleisestä julkisen hallinnon rahoitusasemasta. Tämän vuoksi kuntatalouden osalta on otettava kantaa valtionhallinnon tekemiin päätöksiin yleisesti. Esimerkiksi verolainsäädäntö vaikuttaa oleellisesti valtion mahdollisuuksiin tukea kuntia sekä kuntien mahdollisuuksiin kerätä verotuloja itse.

JHL katsoo, että muun muassa kotitalousvähennyksen lisääminen on viimeaikaisten tutkimustulosten⁴ valossa tehoton ja kallis keino tukea Suomen talouskehitystä. Tutkimustulosten valossa kotitalousvähennyksen lisääminen ei vaikuta järkevältä toimenpiteeltä.

Kuntien talouteen on pidemmällä aikavälillä vaikuttanut peruspalvelujen valtionosuusprosenttien leikkaukset⁵. JHL on kiinnittänyt huomiota valtionosuusprosentin riittävyyteen jo useana vuonna. Pidemmän aikavälin trendi valtionosuuden pienenemisessä ja kuntatalouden rahoituksen riittävyydessä antaa viitteitä siitä, että valtionosuusprosenttia olisi syytä kasvattaa, jotta kunnat eivät joutuisi leikkaamaan tärkeitä hyvinvointipalveluista, jotka tukevat Suomen talouskasvua pidemmällä aikavälillä.

Kuntien vastuulla on tuottaa myös palvelut, joiden avulla puretaan koronapandemiasta seurannut hoito- ja palveluvelka. Talousarvioesityksessä palveluvelan purkamiseen on varauduttu suoranaisesti 125 miljoonan euron edestä. Lisäksi työkyvyn tuen palveluihin sekä mielenterveyttä ja työkykyä vahvistaviin toimiin kohdennetaan elpymis- ja palautumissuunnitelman rahoitusta 9 miljoonaa euroa.

Kuntaliiton teettämän kyselyn⁶ perusteella koronasta aiheutuva hoitovelkaa olisi vielä vuoden 2021 lopussa noin 460 miljoonaa ja vielä vuoden 2022 lopussa noin 200 miljoonaa euroa. JHL katsoo, että hoivavelan purkamiseen tarvitaan talousarvioesitystä enemmän resursseja. Hoivavelan purkamisen pitkittämisestä koituu todennäköisesti huomattavasti suuremmat kulut.

⁴ Harju, J., Jysmä, S., Koivisto, A. & Kosonen, T. (2021). Does Household Tax Credit Increase Demand and Employment in the Service Sector? *The publication series of the Government's analysis, assessment and research activities*.

⁵<https://valtioneuvosto.fi/documents/10623/11724809/Keskeisimm%C3%A4t+valtionosuusprosenttiin+vaikuttaneet+tekij%C3%A4t+2003+%E2%80%93+2018.pdf/c7f15ba2-50b1-84b3-e50d-dcb963d910bd/Keskeisimm%C3%A4t+valtionosuusprosenttiin+vaikuttaneet+tekij%C3%A4t+2003+%E2%80%93+2018.pdf?t=1548855413000>

⁶ <https://www.kuntaliitto.fi/tiedotteet/2021/kuntaliiton-kysely-koronapandemian-taloudellisista-vaikutuksista-lisakulut-nousevat>

Ilmasto ja ympäristö

Hallitus toteuttaa kunnianhimoista ilmastopolitiikka, mistä JHL antaa kiitosta. Liikenteen ja teollisuuden sähköistämiseen tähtäävät toimenpiteet ovat olleet pääosin johdonmukaisia. Tutkimus- ja kehittämishankkeiden rahoitus tekevät Suomesta houkuttelevamman sijoituskohteen ympäristöystävällisen tekniikan kehitykselle.

JHL:n näkemyksen mukaan ympäristöpolitiikan suunnittelussa ja rahoituksessa ei ole riittävällä laajuudella huomioitu oikeudenmukaisen siirtymän periaatetta palkansaajien näkökulmasta. Oikeudenmukaisella siirtymällä tarkoitetaan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja työntekijöiden oikeuksien turvaamista siirryttäessä kohti hiilineutraalia tuotantoa ja kulutusta.

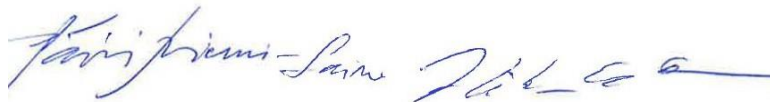
Kunnianhimoisen ilmastopolitiikan seurauksena työn luonne ja osaamisvaatimukset tulevat muuttumaan oleellisesti. Vihreä siirtymä heijastuu lähes kaikille toimialoille, jonka seurauksena työn luonne tulee muuttumaan.

Oikeudenmukaisen siirtymän periaate tulisi huomioida laajemmin opetus- ja kulttuuriministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön sekä ympäristöministeriön hallinnonaloilla. Työmarkkinoilla vallitsee jo nykyisellään ongelmia kohtaannossa, jonka paikkaaminen edellyttää mittavia toimenpiteitä. Kohtaanto-ongelmat saattavat lisääntyä, kun vihreän siirtymän seurauksena tarvitaan uudenlaista osaamista, jota Suomen työmarkkinoille ei välttämättä nykyisellään ole.

JHL katsoo, että talousarviossa olisi linjattava nykyistä laajemmin, miten ympäristöpolitiikka vaikuttaa työpaikkojen rakenteelliseen muutokseen ja miten varmistetaan, että työmarkkinoiden osaaminen palvelee vihreää siirtymää. Oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (JTF) tarjoaa leveät hartiat Suomelle siirtyä kohti hiilineutraalia taloutta. JHL haluaa huomauttaa, että resurssien allokoinnissa tulee huomioida jo olemassa olevan työvoiman osaamisen uudelleenkohdentamista etupainotteisesti.

Ilmasto- ja ympäristöpolitiikka tulevat vaikuttamaan myös julkisen sektorin henkilöstöön, mikä tuntuu usein jäävän huomiotta.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry

Päivi Niemi-Laine
puheenjohtaja

Håkan Ekström
toimialajohtaja

Lisätietoja:
Youssef Zad
ekonomisti
youssef.zad@jhl.fi
puh. 050 4754 055